

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАЦИОНАЛНО ПРОУЧВАНЕ СРЕД БЪЛГАРСКИТЕ МСП

1. Основание.

Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и средните предприятия (ИАНМСП) е институцията, отговорна за провеждане и изпълнение на държавната политика в сферата на насърчаване на предприемачеството и иновациите в МСП, съгласно Закона за малките и средните предприятия и Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2021-2027 г.

Агенцията инициира периодични национални количествени проучвания сред МСП в България, за получаване на информация за състоянието на предприятията, за техните проблеми и очаквания.

Настоящото национално проучване е организирано от ИАНМСП в партньорство с Главна дирекция „Европейски фондове за конкурентноспособност“.

2. Цел на анкетното проучване:

Основната цел на проучването е да изследва мнението на ръководителите на МСП за проблемите, предизвикателствата, перспективите и потребностите, пред които са изправени техните предприятия.

За постигане на тази цел, проучването си поставя следните **задачи**:

1. Да изясни кои са най-сериозните проблеми пред МСП, в това число и препятствията, свързани с експорта им;
2. Да изясни иновационната активност на МСП, като средство за конкурентоспособност и устойчив растеж на бизнеса;
3. Да изяснят инвестиционните намерения, които биха реализирали МСП при наличие на финасови възможности;
4. Да изяснят потребностите на МСП от външно финансиране, както и предпочитаните от тях източници на финансиране;

5. Да изяснят пречките пред МСП при получаване на външно финансиране;
6. Да изясни потребностите на МСП от обучение.

3. Методически основи на проучването.

Подходът на изследването се основава на набирането, обработването и анализирането на значителна по обем емпирична информация от действащи МСП в България.

Методът на изследване е количествено проучване чрез онлайн анкета (CAWI).

Целевата група включва представители (собственици и ръководители) на малки и средни предприятия, а покритието е национално. Извадката е $n=215$.

Периодът на провеждане на проучването е февруари 2024 г.

Отговорите на поставените в анкетата въпроси дават възможност за получаване на непосредствената обратна връзка за оценката на собственици и ръководители за действителните проблеми и потребности на МСП в страната.

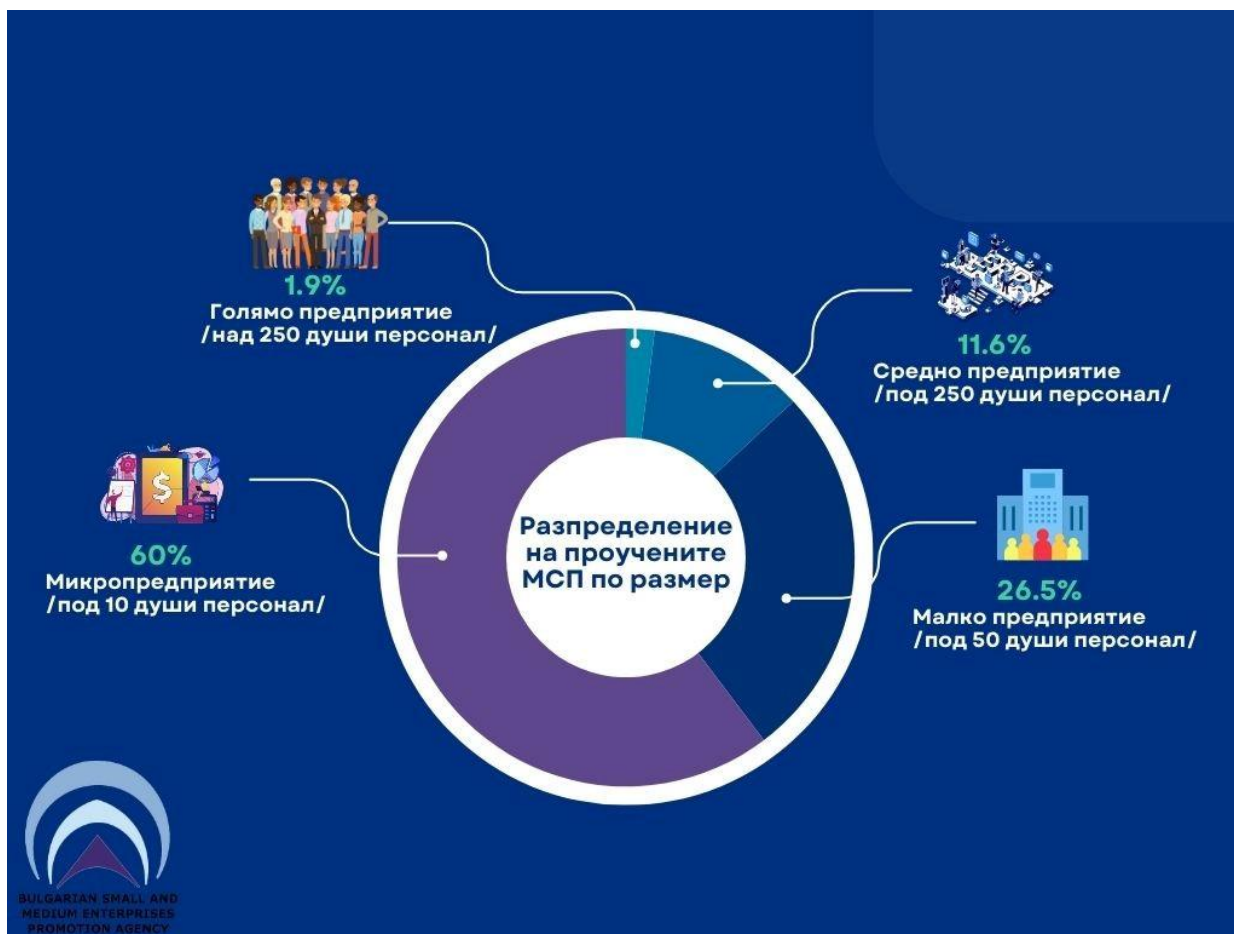
Те осигуряват бърза и вярна оценка за областите, в които МСП имат потребност от подкрепа и за вижданията им за начините за осъществяване на тази подкрепа от държавата.

Резултатите дават важна и полезна информация за ИАНМСП за предприемане на ефективни мерки за подпомагане на предприятията.

4. Основни резултати от проучването.

4.1. Проучени МСП.

За участие в анкетата са се отзовали 215 МСП от цялата страна. Разпределението им по размер на предприятията е показано на фигура 1. Преобладават микропредприятията с персонал до 10 души, което е очаквано, предвид най-големия им относителен дял в страната, следвани от малките предприятия с персонал до 50 души.

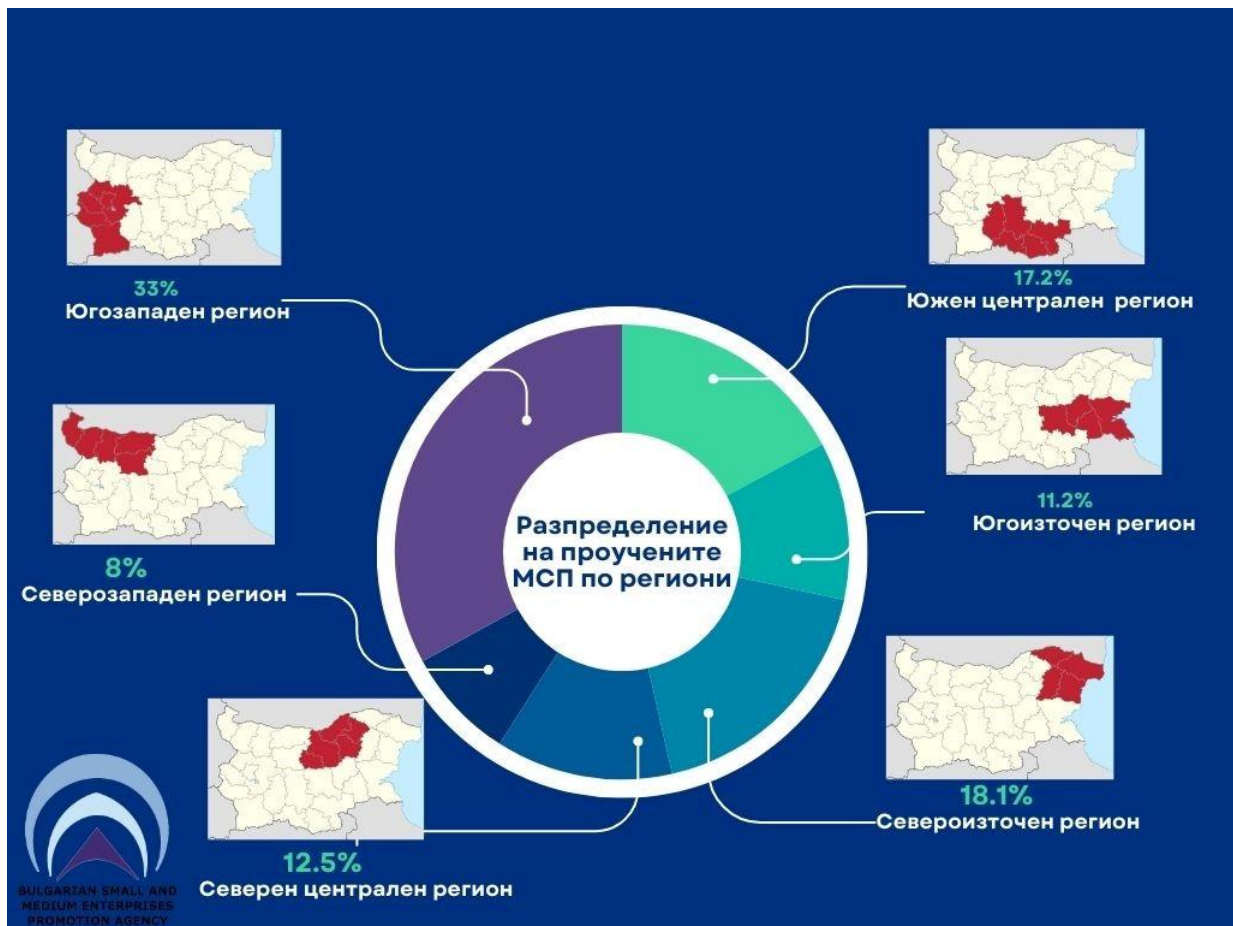
Фиг.1. Разпределение на проучените МСП по размер.

От проучените предприятия най-голям е дялът на МСП от сектор „производство“, следвани от сектор „услуги“ и сектор „търговия“. Това е видно на фигура 2.

Фигура 2. Разпределение на проучените МСП по сектори на дейност.

Разпределението на проучените предприятия по региони е показано на фигура 3. Видно е, че най-голям е дялът на МСП от Югозападен регион, което също е очаквано, следван от Североизточен регион и Южен централен регион. Останалите региони са почти равномерно представени.

Фигура 3. Разпределение на проучените МСП по региони.

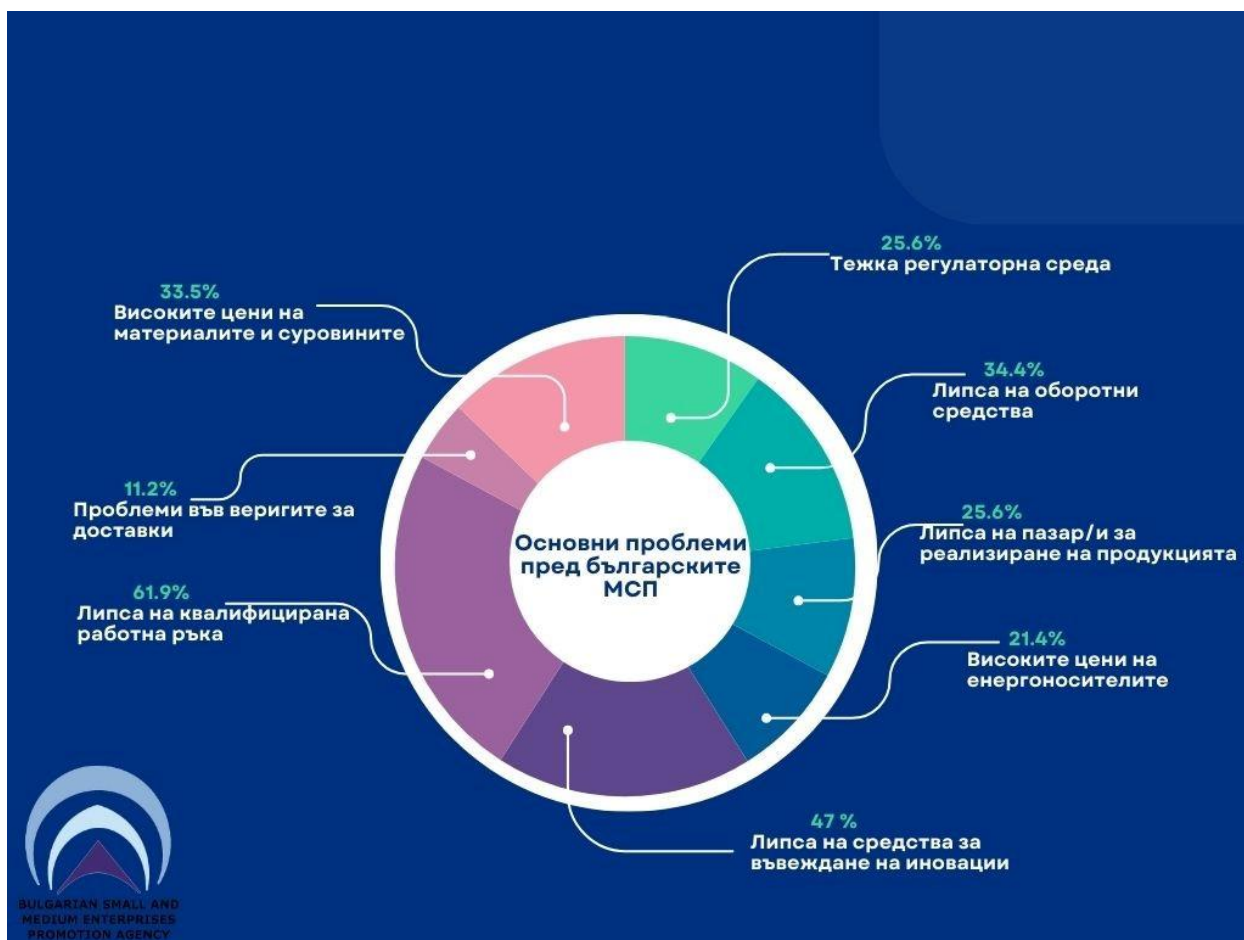
Може да се очаква, че голямата част от основните проблеми на МСП в страната са сходни и те се нуждаят от сходна подкрепа от държавата. Но трябва да се отбележи, че разпределението на МСП от изследваната извадка по размер, сектор на дейност и региони неминуемо е оставило отпечатък върху резултатите от проучването, поради известната специфика на проблемите в тези изследвани групи. Това ще е предмет на следващо проучване.

4.2 Основни проблеми на МСП.

Според отговорите на анкетиранияте представители на МСП, основните проблеми пред предприятията им са свързани с липсата на квалифицирана работна ръка (посочени от 61, 9 % от анкетиранияте) и липсата на достатъчно финансови средства за въвеждане на иновации

(47 % от анкетираните). На трето и четвърто място са поставени липсата на оборотни средства (34.4 %) и високите цени на материалите и суровините (33.5 %), които отново са свързани с недостига на финансови средства. С недостига на средства е свързан и проблемът с високите цени на енергоносителите (21,4 %). Това е видно от фигура 4.

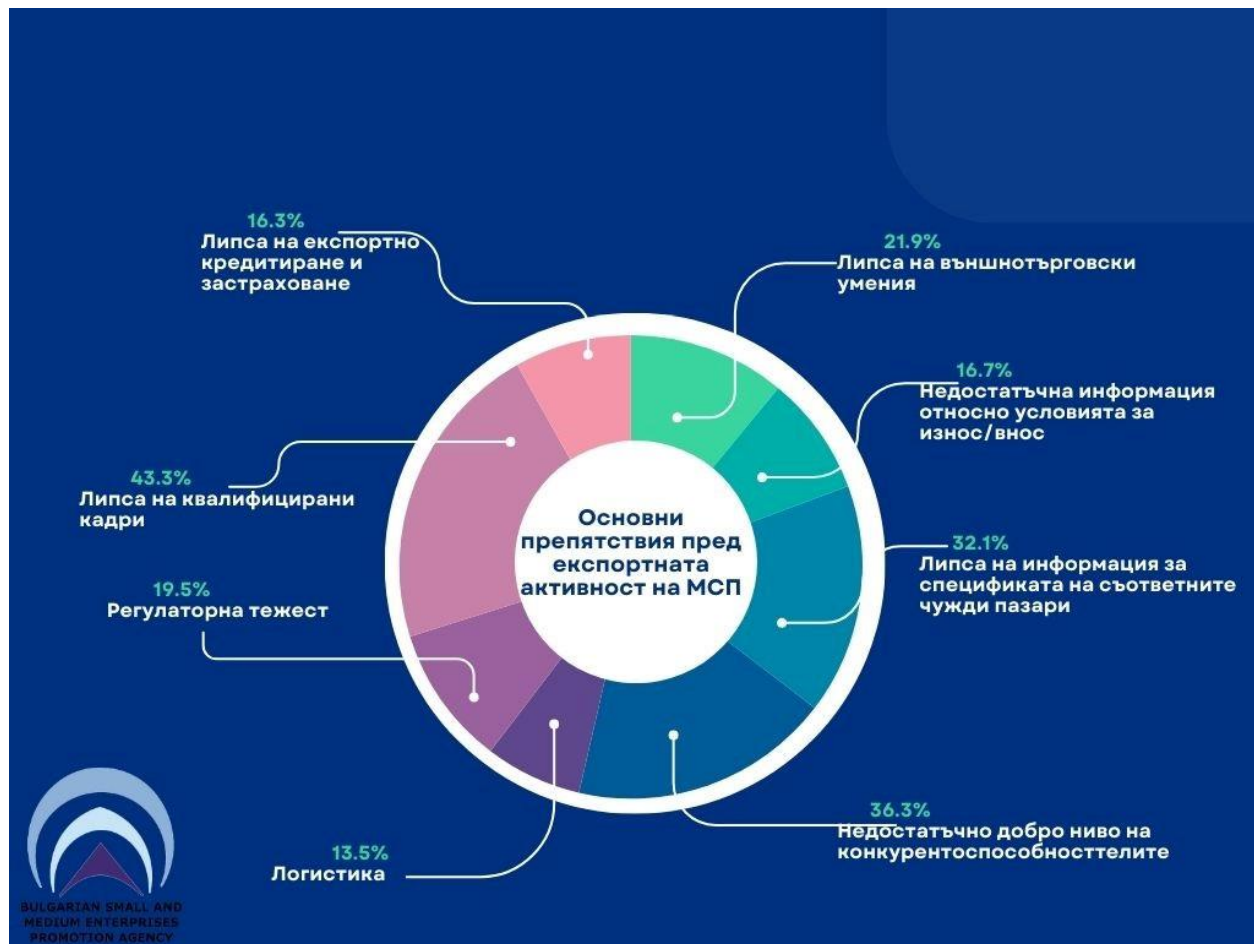
Получените резултати дават основание да се обобща, че именно липсата на квалифицирана работна ръка и недостигът на финансови средства са двете основни категории проблеми пред дейността и възможностите за развитие на МСП. Явно е, че върху тях трябва да се фокусират мерките за подпомагане от страна на държавата.

Фигура 4. Основни проблеми пред българските МСП.

В условията на глобализация и свободна търговия между държавите МСП непрекъснато търсят пътища за експорт на своите продукти и услуги. Те разбират, че това е начин за постигане на по-висока възвращаемост на вложените средства и за осигуряване на фирмен растеж. В това си желание те срещат редица трудности, за преодоляването на които държавата и в частност ИАНМСПБ имат важна роля.

Като най-голямо препятствие пред интернационализацията на МСП, анкетирани отново посочват липсата на квалифицирани кадри (43.3% от отговорилите). На второ място те поставят недостатъчно доброто ниво на конкурентоспособност на собствените предприятия (36,3%), а на трето липсата на информация за спецификата на съответните чужди пазари (32,1 %).

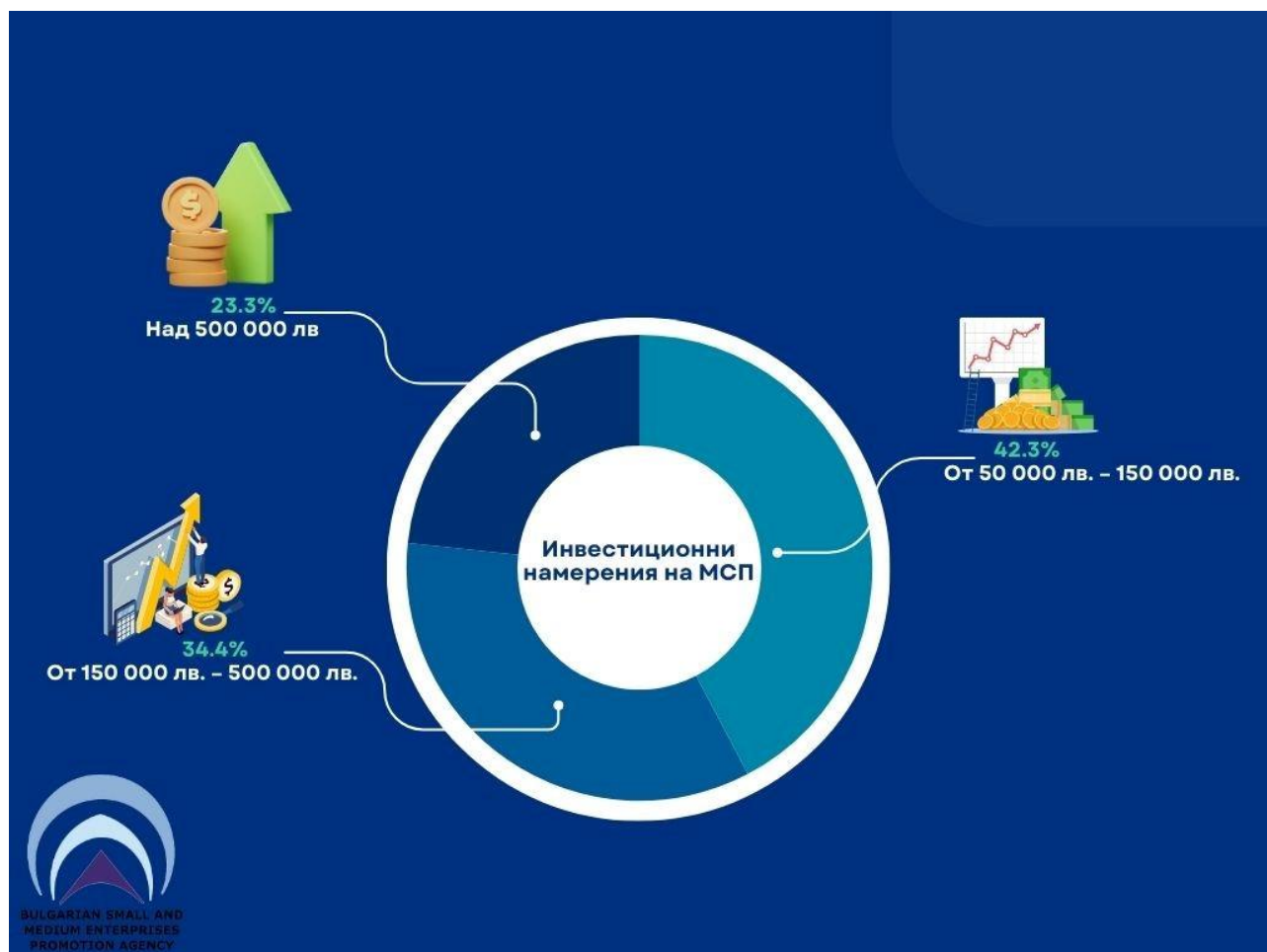

Фигура 5. Основни препятствия пред експортната активност на МСП

4.3 Инвестиционни намерения и финансови възможности на МСП

Представителите на МСП изразяват ясно разбирането си за необходимостта от влагане на нови инвестиции и извършване на иновации, като важни условия за постигане на конкурентоспособност и устойчив растеж на бизнеса им.

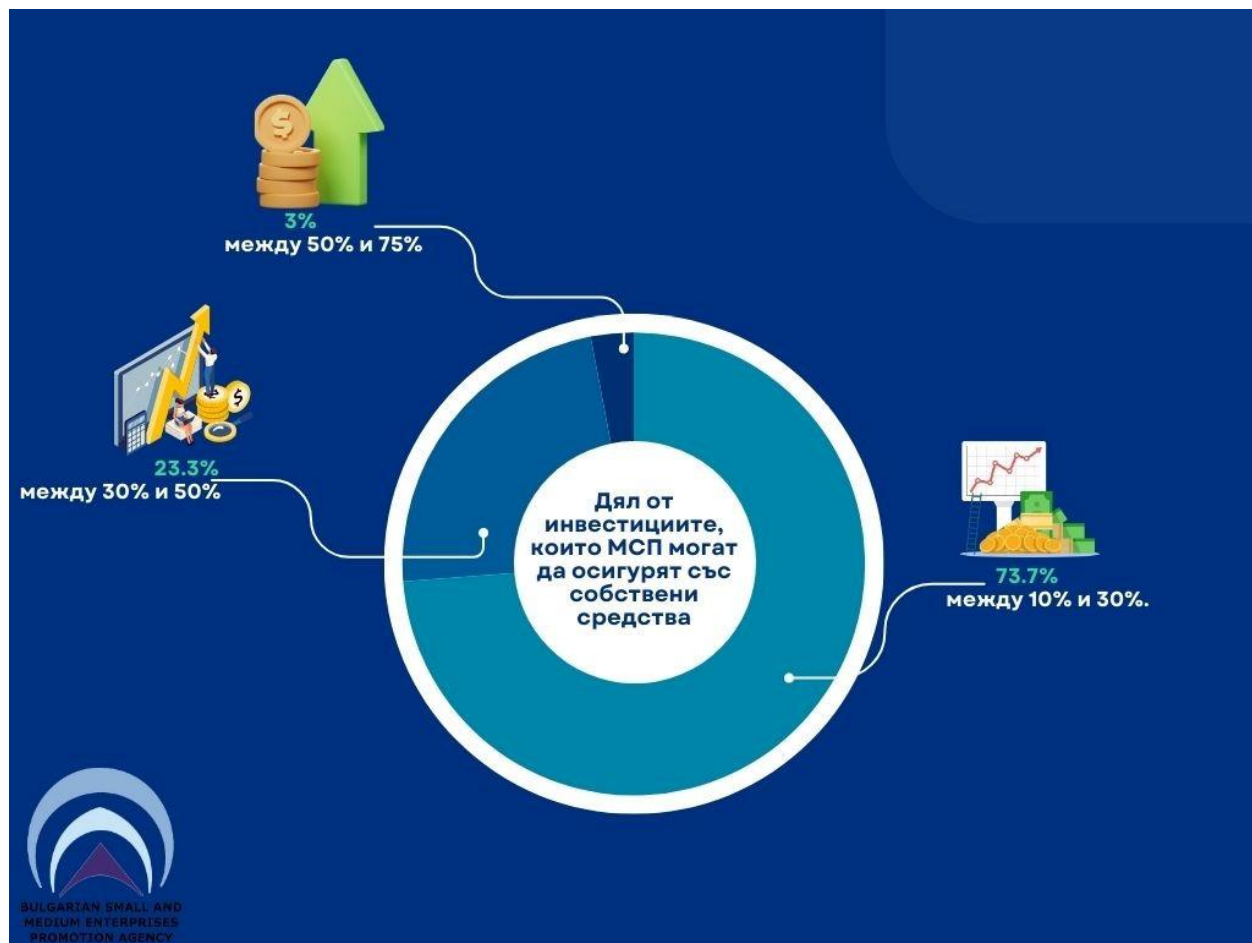
На фигура 6 се вижда, че 23,3 % от анкетираните демонстрират желание да инвестират над 500 лв. в предприятията си през следващите 3 години, а 34,4 % – от 150 до 500 х.лв.

Фигура 6. Инвестиционни намерения на МСП

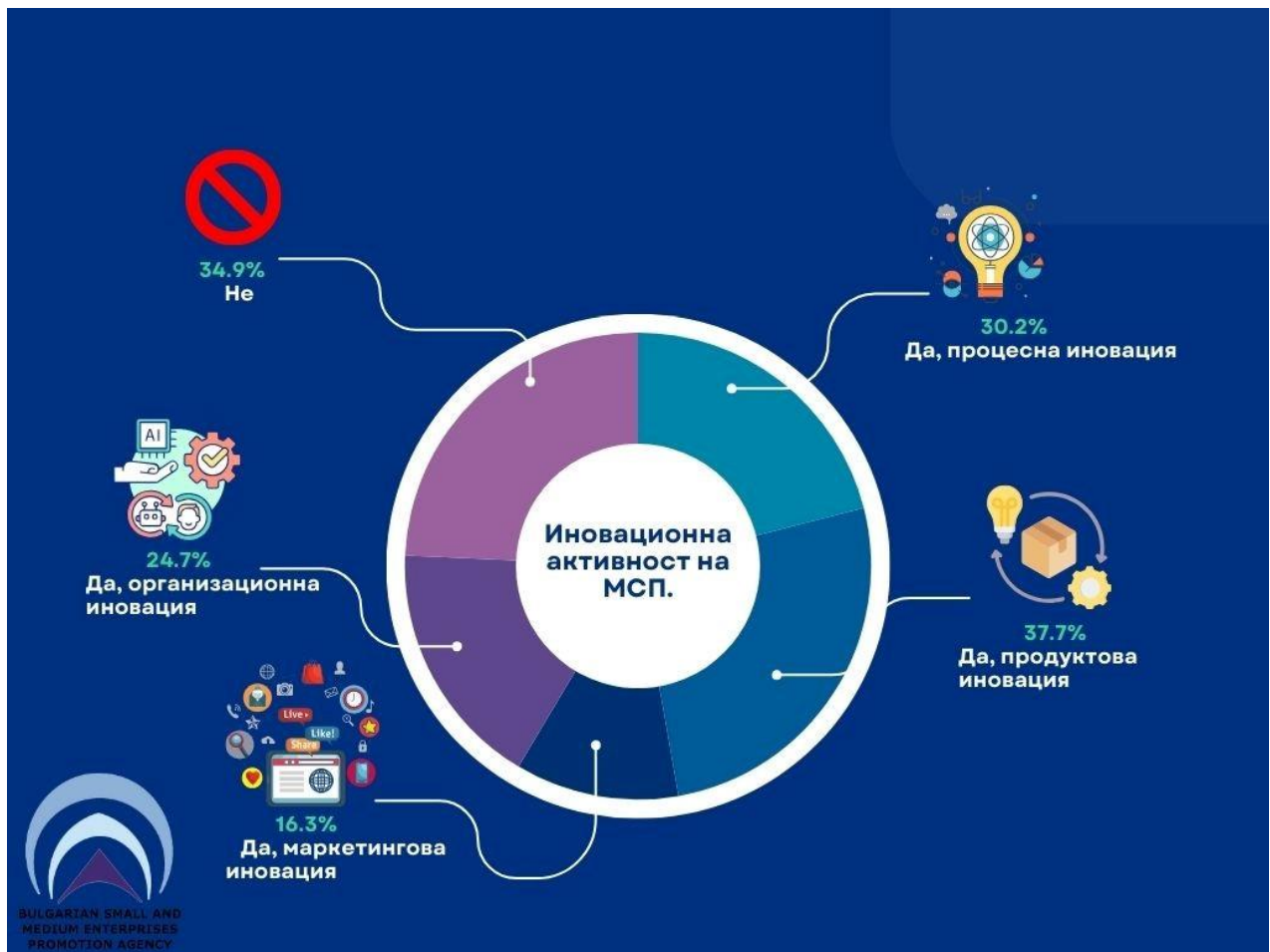
Необходимо е обаче да се обърне внимание, че инвестиционни намерения на МСП (Фигура 6) са посочени при условието, че са налице финансови възможности за реализацията им.

Отговорите на поставените в анкетата въпроси показват, че в действителност финансовите възможности на МСП за осъществяване на необходимите им инвестиции не са достатъчни. Така например 74 % от запитаните отговарят, че могат да осигурят само между 10% и 30 % от необходимите финансови средства.

Фигура 7. Дял от инвестициите, които МСП могат да осигурят със собствени средства.

Недостигът на финансови средства е сложил отпечатък и върху иновационната активност на МСП през последната година. Тя не е била висока, а значителна част от иновациите са били малки и на ниска стойност. Въобще не са осъществили иновации 34,9 % от предприятията.

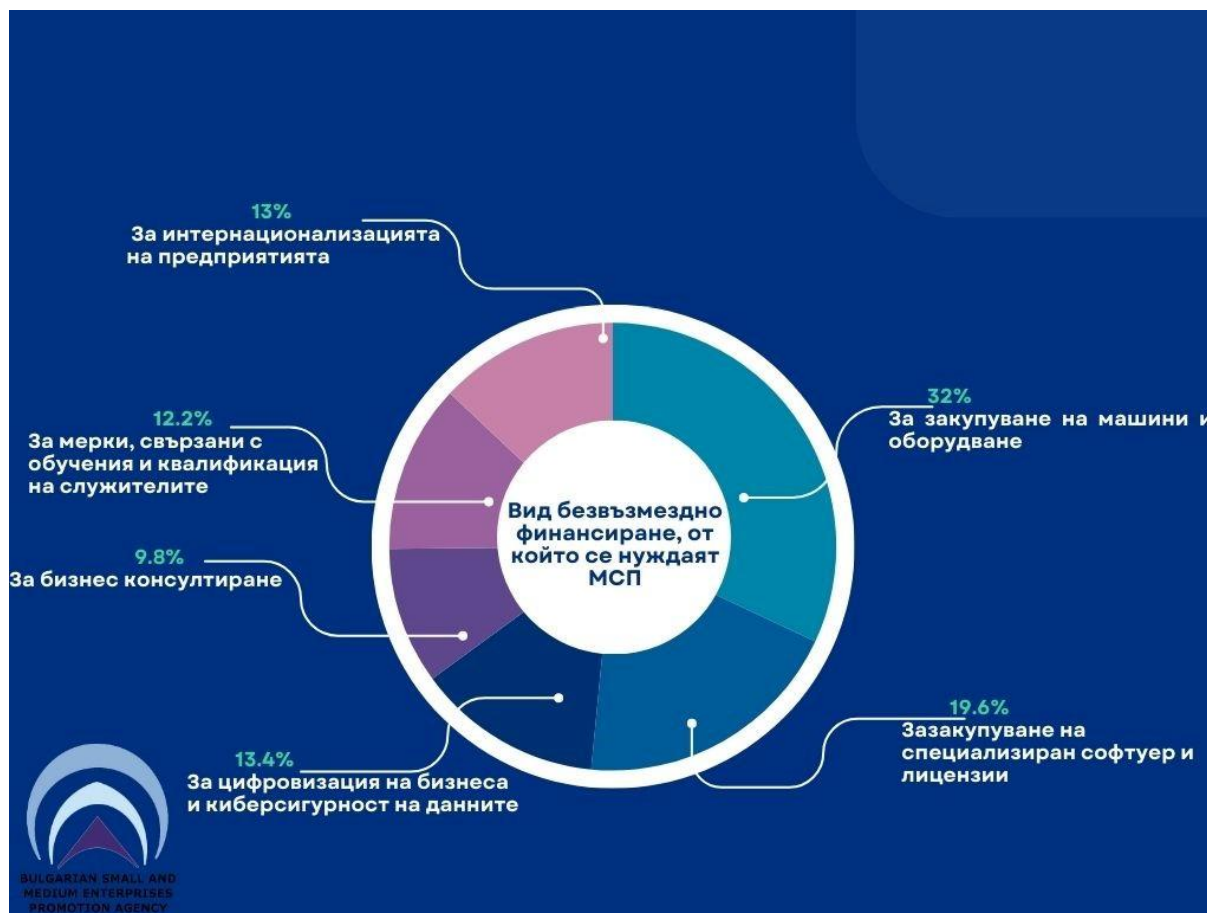

Фигура 8. Иновационна активност на МСП.

4.4 Безвъзмездно финансиране на МСП

От изложеното по-горе може да се направи заключението, че без безвъзмездно финансиране МСП не биха били в състояние да постигнат висока конкурентоспособност и да се развиват. Те се нуждаят от финансова подкрепа, както за инвестиционната и иновационната си дейност, така и за текущата си дейност.

Анкетиранияте ръководители на МСП посочват, че на първо място от безвъзмездно финансиране се нуждаят за закупуване на машини и оборудване (посочено от 155 от тях), на второ място за закупуване на специализиран софтуер и лицензии (посочили 95) и на трето място за цифровизация на бизнеса и киберсигурност на данните (65 посочили).

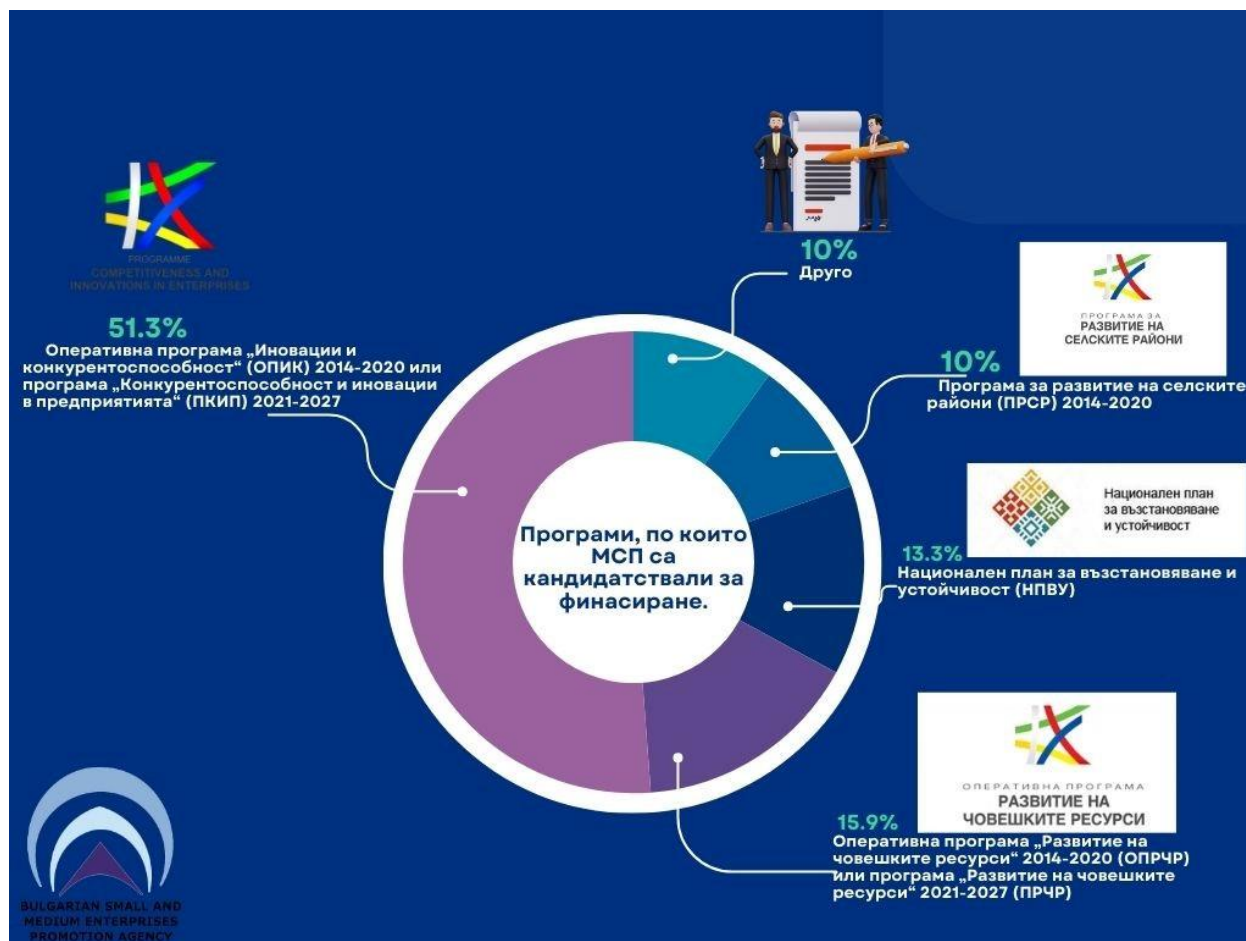
Фигура 9. Вид безвъзмездно финансиране, от който се нуждаят МСП

Повечето от анкетираните МСП (52,6 %) са кандидатствали за безвъзмездна финансова помощ по европейските структурни и инвестиционни фондове. Макар в редица случаи да не са имали очаквания успех, то може да се приеме, че са натрупали известен опит в тази дейност (Фигура 10).

Основната част от МСП са кандидатствали за безвъзмездната финансовата помощ по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК) 2014-2020 и програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ (ПКИП) 2021-2027 (51,3 % от МСП). На второ място по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 (ОПРЧР) и програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 (ПРЧР) – 15,9 % от предприятията и на трето място по Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) -13,3 %.

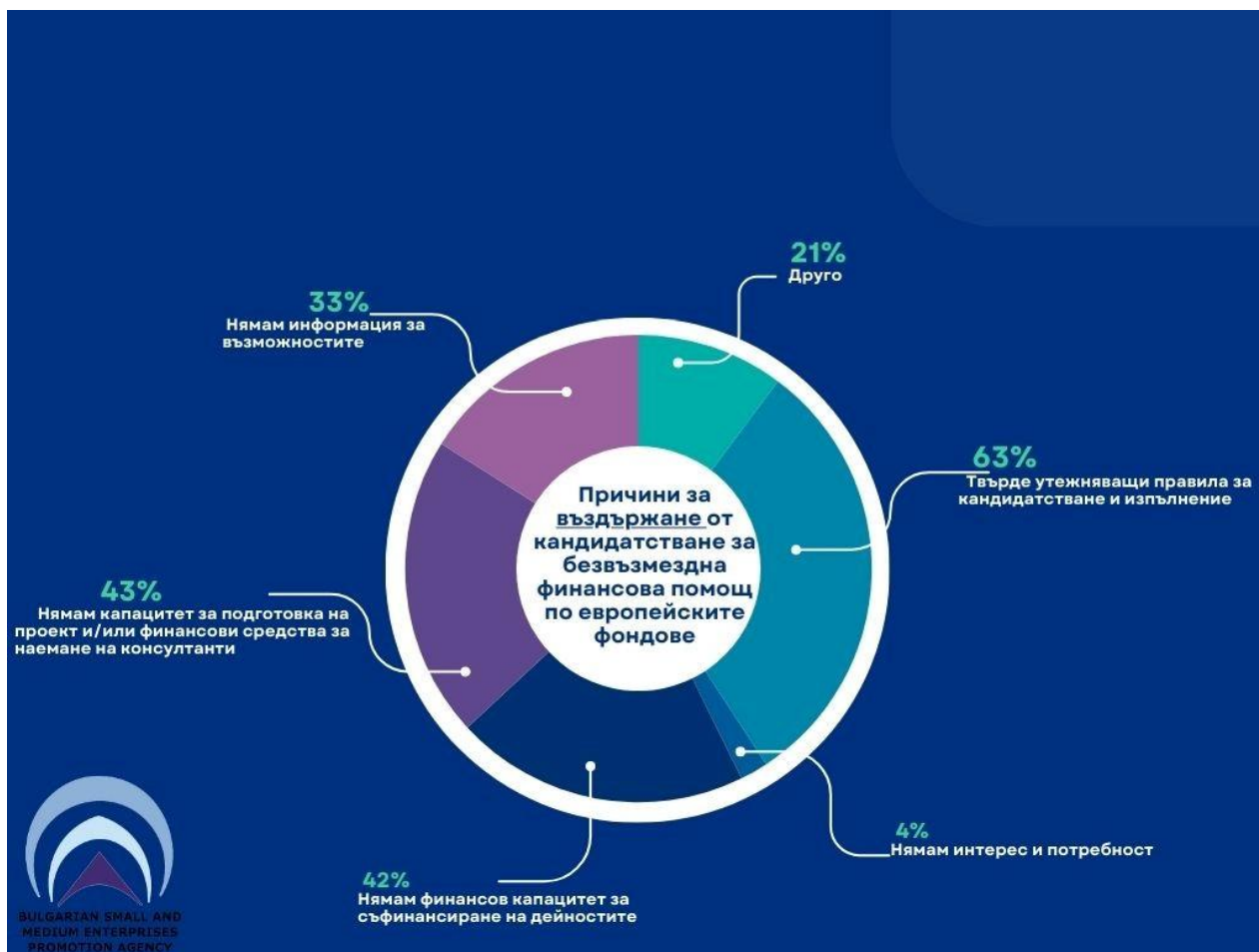

Фигура 10. Дял на МСП, кандидатствали за безвъзмездна финансова помощ по европейските фондове

Фигура 11. Програми, по които МСП са кандидатствали за финансиране.

Много показателни са причините, поради които МСП са се въздържали да кандидатстват за безвъзмездна финансова помощ по европейските фондове. На първо място, като такава причина са посочени твърде утежняващите правила за кандидатстване и изпълнение (посочени от 63 от анкетираните). Следват липсата на достатъчен капацитет за подготовка на проект и/или финансови средства за наемане на консултанти; недостатъчен финансов капацитет за съфинансиране на дейностите и липса на информация за възможностите. Тези причини са известни от дълго време и са във фокуса на усилията на ИАНМСП за тяхното постепенно преодоляване.

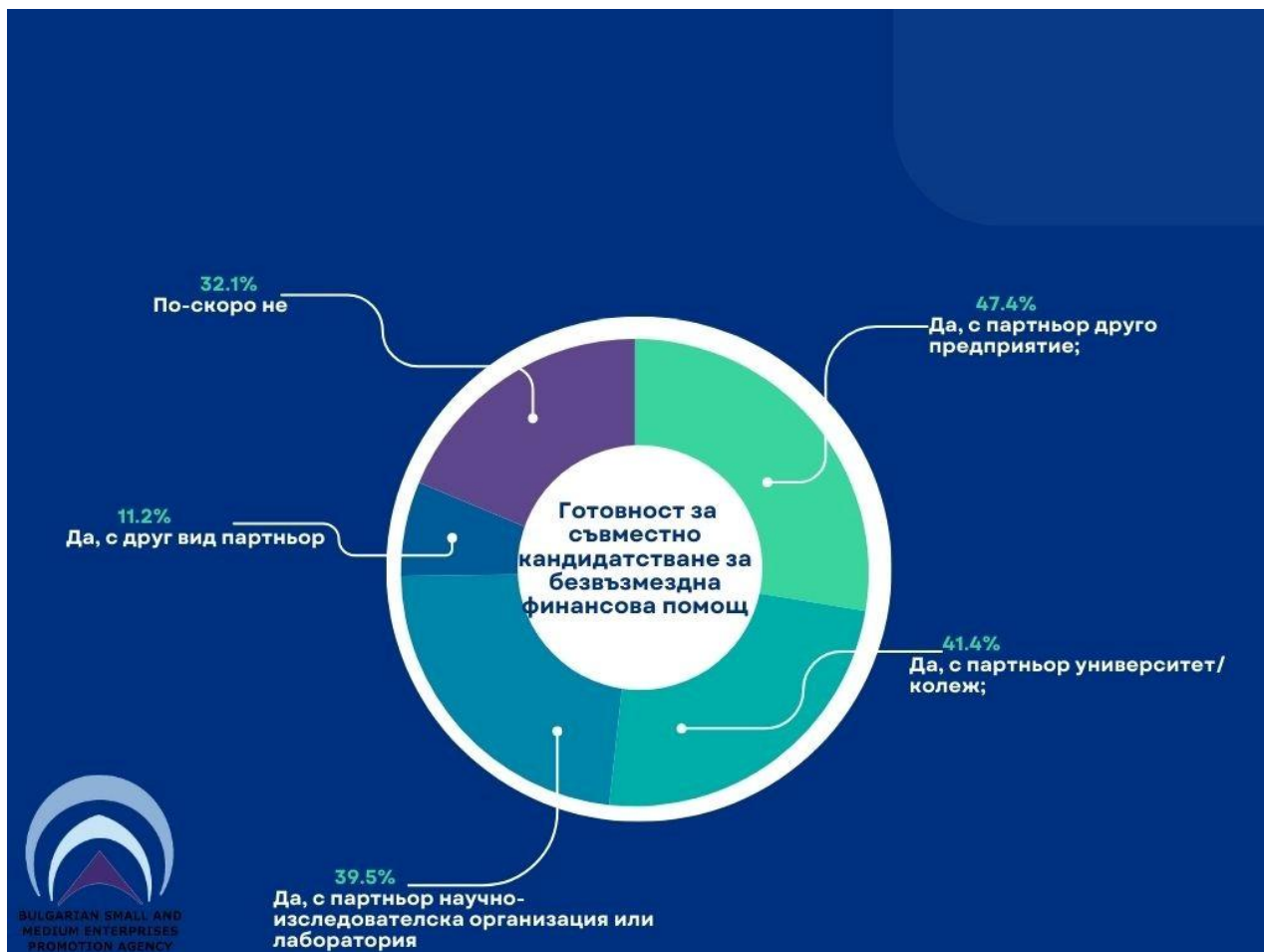
Фигура 12. Причини за въздържане от кандидатстване за безвъзмездна финансова помощ по европейските фондове

Въпреки съществуващите пречки и негативен опит, значителна част от МСП биха кандидатствали за безвъзмездно финансиране за въвеждане на нова или значително подобрена стока или услуга или за въвеждане на нов или значително подобрен бизнес процес. Почти 90 % от анкетираните са потвърдили това.

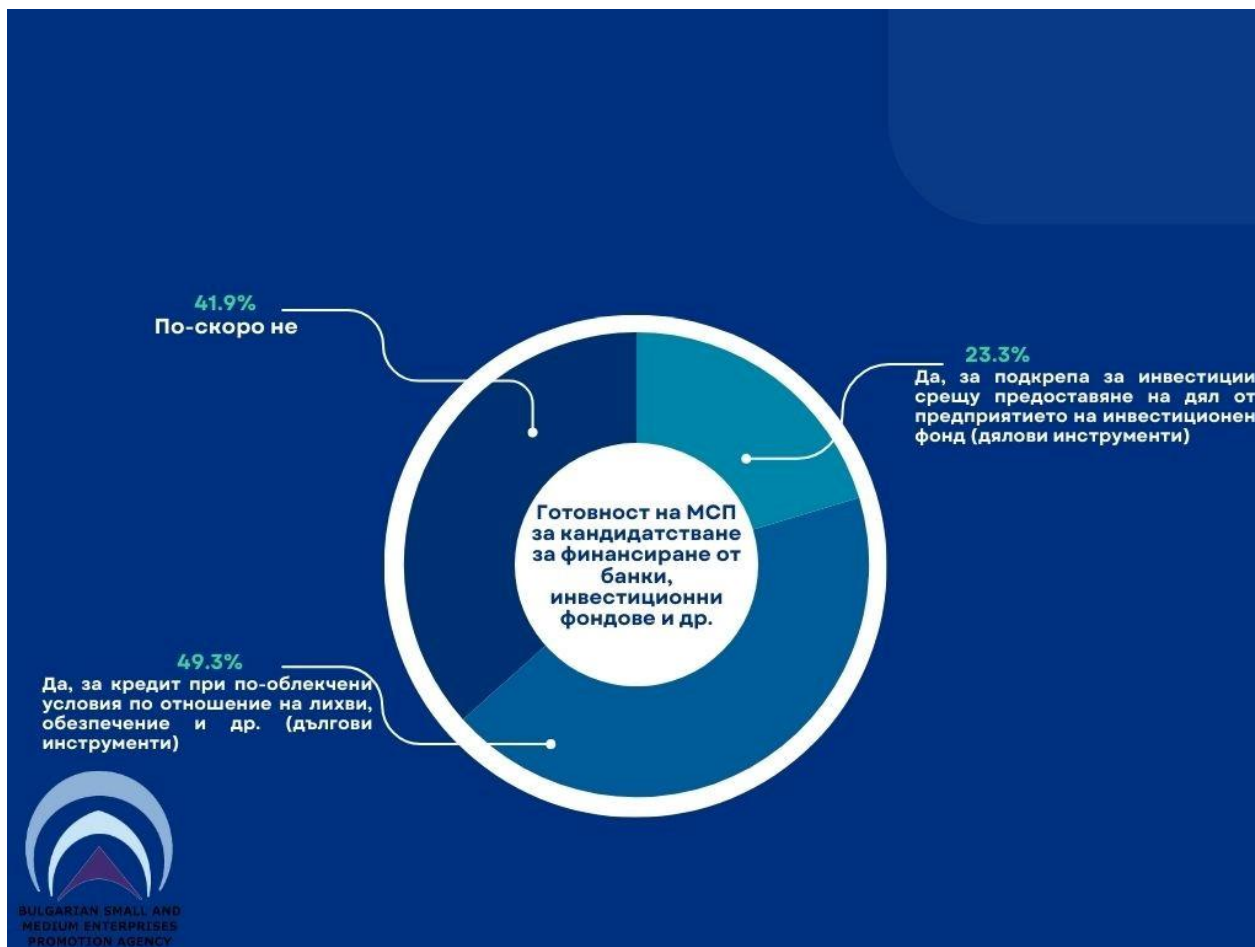
Фигура 13. Готовност за кандидатстване за безвъзмездна финансова помощ по европейските фондове

Голямата част от МСП, които биха кандидатствали за безвъзмездно финансиране, предпочитат да го направят съвместно с партньорска организация (Фигура 14) с цел възползване от техния знания, опит и финасови възможности за съфинансиране. Най-предпочитани за партньори са другите сходни предприятия, университетите и научно-изследователски организации. Само 32,1 % от анкетираните биха предпочели да кандидатстват самостоятелно.

Фигура 14. Готовност за съвместно кандидатстване за безвъзмездна финансова помощ

Анкетата показва, че предприятията са по-малко склонни да кандидатстват за финансова подкрепа чрез финансови инструменти, предоставяни от банки, инвестиционни фондове и др. Немалка част от тях (41,9 %) отговарят, че по-скоро не биха търсили такава форма на финансиране. Други 49,3 % от МСП биха кандидатствали за кредит, но само при по-облекчени условия по отношение на лихви, обезпечение и други дългови инструменти. Недостигът на финансови средства за развитие е причината 23,3 % от предприятията да изразят готовност да предоставят свои дялове на инвестиционни фондове срещу подкрепа за инвестиране.

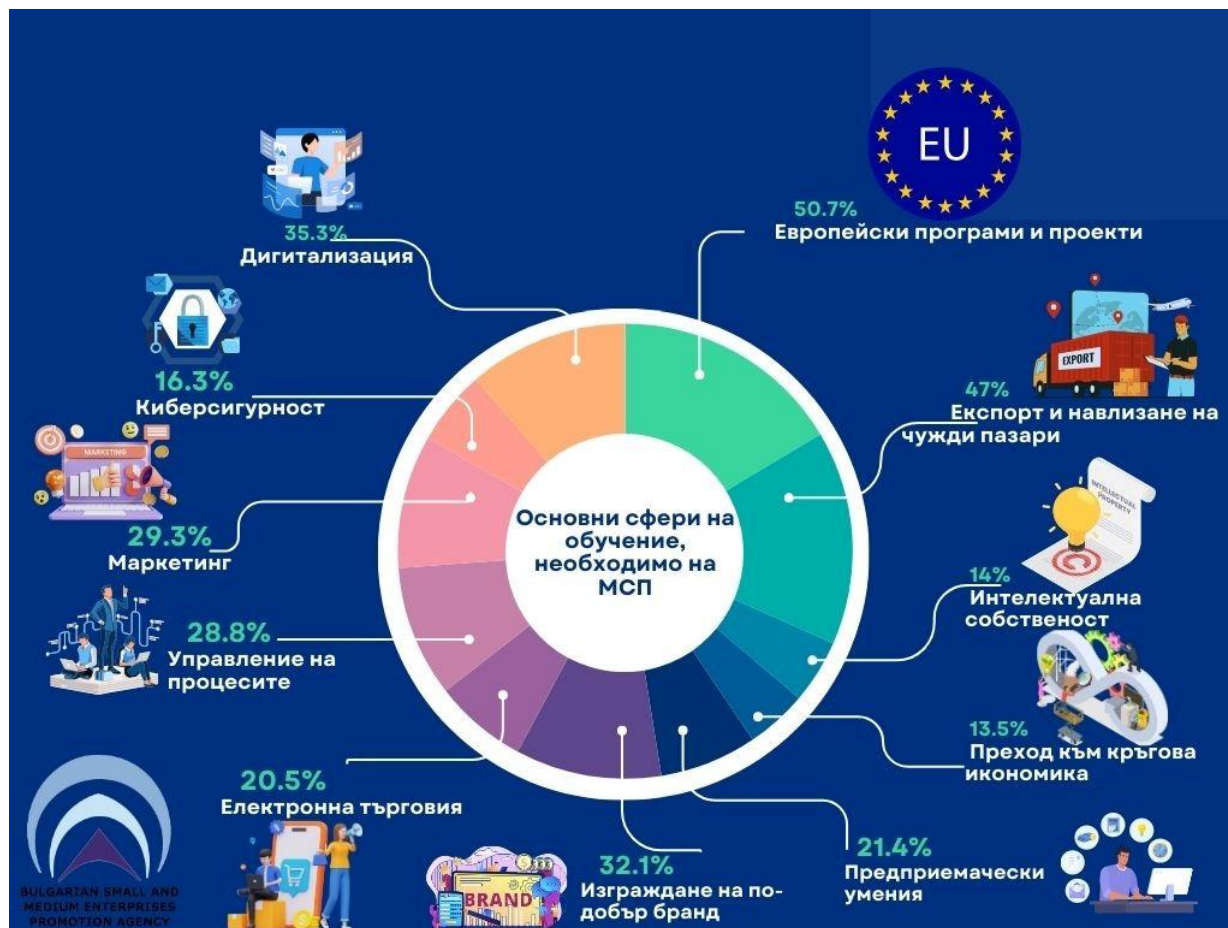
Фигура 15. Готовност на МСП за кандидатстване за финансиране от банки, инвестиционни фондове и др.

4.5 Необходима нефинансова подкрепа.

Вече бе посочено, че според анкетиранияте, двете основни категории проблеми пред дейността и възможностите за развитие на МСП са липсата на квалифицирана работна ръка и недостигът на финансови средства. Те са и основните области на подкрепа, от които се нуждаят предприятията.

Според анкетиранияте ръководители на МСП най-голяма е необходимостта им от обучение, свързано с подготовката за кандидатстване за финансиране по европейските програми и проекти (50,7 % от отговорилите). На второ място по важност е обучението за успешен

експорт и навлизане на чужди пазари (47 %). Необходимостта от допълнително обучение по проблемите на дигитализацията е поставена на трето място по значимост (35,3%). Пълните резултати са показани на следната фигура:

Фигура 16. Основни сфери на обучение, необходимо на МСП

Освен от допълнително обучение, МСП се нуждаят и от редица други нефинансови услуги. Анкетираният отново са поставили на чело потребността от услуги, свързани с финансирането и с достъпа до чужди пазари. Така например, 131 от тях са посочили, като най-необходима услуга, предоставянето на информация за достъп до финансиране, а 117 – услуги, свързани с възможности за ориентиране към международни пазари. Значително по-назад по значимост са поставени услугите, свързани с изготвяне на маркетингови стратегии и бизнес планове.

Фигура 17. Заявен интерес от МСП към нефинансови услуги

6. Основни изводи

Резултатите от проведеното национално проучване осигуряват обратна връзка за проблемите на МСП, за полезността на осъществяваните дейности и мерки за тяхното подпомагане. Те ще насочат дейността на ИАНМСП за инициране на ефективни мерки в полза на МСП и ще допренесат за подобряване на партнирането на МСП и Агенцията.

Получените резултати дават основание да се обобщи, че двете основни категории проблеми пред дейността и възможностите за развитие на МСП са липсата на квалифицирана работна ръка и недостигът на финансови средства.

Като основни пречки пред интернационализацията на бизнеса отново е посочена липсата на квалифицирани кадри, недостатъчно доброто ниво на конкурентоспособност на МСП и липсата на информация за спецификата на съответните чужди пазари.

Представителите на МСП изразяват ясно желание да инвестират и да извършват иновации за постигане на конкурентоспособност и устойчив растеж на бизнеса им, но нямат достатъчни финансови възможности за това. От тях 74 % могат да осигурят само между 10% и 30 % от необходимите им финансови средства.

Недостигът на финансови средства е сложил отпечатък и върху иновационната активност на МСП през последната година. Тя не е била висока, а значителна част от иновациите са били малки и на ниска стойност. Въобщо не са осъществили иновации 34,9 % от предприятията.

Налага се изводът, че без безвъзмездно финансиране МСП не биха били в състояние да постигнат висока конкурентоспособност и да се развиват. Те се нуждаят от безвъзмездно финансиране за закупуване на машини и оборудване, на специализиран софтуер и лицензии, за цифровизация на бизнеса и киберсигурност на данните и др. Те се нуждаят от финансова подкрепа и за текущата си дейност.

По-голямата част от МСП (52,6 %) вече са кандидатствали за безвъзмездна финансова помощ по европейските структурни и инвестиционни фондове. Макар в редица случаи да не са имали очаквания успех, но може да се приеме, че са натрупали известен опит в тази дейност.

Основната част от МСП са кандидатствали за безвъзмездната финансовата помощ по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК) 2014-2020 и програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ (ПКИП) 2021-2027, по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 (ОПРЧР) и програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 (ПРЧР) и на трето място по Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ).

Основните причини, поради които МСП са се въздържали да кандидатстват за безвъзмездна финансова помощ по европейските фондове, са: твърде утежнените правила за кандидатстване и изпълнение; липсата на достатъчен капацитет за подготовка на проект и/или финансови средства за наемане на консултанти; недостатъчен финансов капацитет за съфинансиране на дейностите и липса на информация за възможностите.

Въпреки съществуващите пречки и негативен опит, значителна част от МСП (почти 90 %) биха кандидатствали за безвъзмездно финансиране за въвеждане на нова или значително подобрена стока или услуга или за въвеждане на нов или значително подобрен бизнес процес.

Голямата част от МСП, които биха кандидатствали за безвъзмездно финансиране, предпочитат да го направят съвместно с партньорска организация с цел възползване от техния знания, опит и финансови възможности за съфинансиране. Най-предпочитани за партньори са сходните предприятия, университетите и научно-изследователските организации.

Анкетата показва, че предприятията са по-малко склонни да кандидатстват за финансова подкрепа чрез финансови инструменти, предоставяни от банки, инвестиционни фондове и др. Немалка част от тях (41,9 %) отговарят, че по-скоро не биха търсили такава форма на финансиране.

Според анкетиранияте, МСП се нуждаят от обучение, свързано преди всичко с подготовката за кандидатстване по европейските програми и проекти, за успешен експорт и навлизане на чужди пазари и по проблемите на дигитализацията.

МСП се нуждаят и от редица други нефинансови услуги: свързани с предоставянето на информация за достъп до финансиране, с възможностите за ориентиране към международни пазари, с изготвяне на маркетингови стратегии и бизнес планове и др.

Резултатите от проучването показват, че ИАНМСП би могла да бъде много полезна на малките и средни предприятия за подкрепа на тяхното развитие. Тя може да подпомогне

повишаването на квалификацията на персонала им, да осигурява подкрепа за достъп до финансиране от фондове на ЕС, включително за иновации, дигитализация, както и да популяризира различни възможности.

Именно ИАНМСП е една от институциите, която реализира държавната политика за подкрепа на предприемачеството, повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес, за подпомагане на стартиращите и жизнеспособните МСП в техните усилия да бъдат иновативни, екологични и експортно ориентирани.

Една от основните дейности на ИАНМСП е да работи за повишаване на знанията на мениджърите и експертния състав на българските малки и средни предприятия. Тя провежда обучения, които организира самостоятелно или в партньорство с български и международни организации.

Темите на обучение са по актуални проблеми на българските МСП – за източниците на финансиране, за подготовка на документацията при кандидатстване по европейските програми и проекти, за успешен експорт и навлизане на чужди пазари, по проблемите на дигитализацията и мн. др.

Обученията се провеждат онлайн, във формат уебинари/уъркшопи. Тази форма е изключително успешна, защото дава възможност за включване на представители на предприятия от различни точки на България и за гъвкаво участие от работното място. Тя пести средства за командировки и е ефективна от гледна точка на използвания финансов ресурс за организация и провеждане. Тя се радва на значителен интерес от страна на малкия и средния бизнес.

Основна задача на ИАНМСП е и насърчаването на интернационализацията на българската икономика чрез улесняване на достъпа на българските МСП до целеви външни пазари и осигуряване на условия за доброто им позициониране и устойчиво присъствие в международен мащаб. За целта тя организира международни прояви като търговски мисии, бизнес форуми, конференции, двустранни срещи и други, които целят да подпомогнат МСП (производители и износители), притежаващи експортни възможности, в

установяването на преки контакти с потенциални техни чуждестранни партньори и създаване или разширяване на резултатно търговско и производствено сътрудничество.

Изпълнителна агенция организира и подпомага участие на МСП в международни изложби и други промоционални дейности и прояви в страната и в чужбина. При участие в изложби тя финансира наема на изложбената площ и/или наема на залата, изграждането на изложбената конструкция, оборудването и обзавеждането на щанда и/или залата, комуникациите (водна връзка, електрозахранване, интернет), комуналните услуги (почистване, сметосъбиране, охрана и др.), регистрационните и/или медийните такси и други.

ИАНМСП периодично публикува продуктови и пазарни анализи с аналитична информация за стокови групи на различни чуждестранни пазари. Целта е така да се подпомагат МСП при намирането на търговски партньори, да се осигурява необходимата информация за състоянието на регионалните пазари, за търсенето на отделни продукти и стокови групи, за специфичните качествени изисквания към продуктите, за търговските техники и методи за навлизане на пазарите и др. Използвайки тази информация МСП могат правилно да определят целевите си пазари и каналите за продажби при реализация на своя износ, което е от ключова важност за интернационализацията им и за придобиване на конкурентни позиции на европейския и международните пазари.